

Stilte en de stad lijken onverenigbaar. Toch is het net stedelijke stilte waar architect Geert Peymen naar op zoek is. Hoe kan architectuur een gebaar stellen in de publieke ruimte waardoor te midden van onze dagelijkse realiteit plaats en ruimte ontstaat voor verstillings? In het project *Urban Silence* gaat hij samen met studenten interieurarchitectuur KULeuven en LUCA Gent deze zoektocht aan. Maar ook jij bent welkom om aan dit experiment deel te nemen.

Tim Deschaumes

Architectuur als gebaar naar verstillings

Een gesprek met Geert Peymen

Wat houden de *Urban Silence*-projecten concreet in?

Urban Silence vertrekt vanuit een concrete locatie in Gent en gaat via observatie en ontwerpend onderzoek op zoek naar de mogelijkheden van deze plek. Vervolgens maakt een concrete ingreep de stilte tastbaar, hoorbaar of voelbaar. Voor het eerste *Urban Silence*-project (2013) ging de keuze uit naar de Sint-Baafsruïne, een ruimte die op zich een stilteplek is, maar door de ingreep van de studenten – een constructie op basis van honderden paletten in de abdijtuin – werd de focus op stiltebeleving nog intenser. Voor *Urban Silence II* kwam de Rabotwijk in het vizier. De studenten hebben heel de wijk afgetast, rekening houdend met de multi-

culturaliteit. Al gauw werd duidelijk dat stilte, opgevat als mentale rustplek en ontmoetingsplek, een te grote drempel was in deze wijk. Omdat het belangrijk is om te vertrekken vanuit de stiltebehoeften van de buurtbewoners, vertrok *Urban Silence II* (2014) niet vanuit een concrete stilteplek, maar vanuit interventies en acties. Zo was er een stiltewandeling doorheen de wijk en kocht een studente met Torekes (*de lokale munt in de wijk Rabot-Blaisantvest, TD*) een volkstuintje als stilteplek om in interactie te gaan met de bewoners. Na een aantal jaren hoop ik, op basis van al onze ervaringen, een meer afgerond idee te ontwikkelen over wat stilte in de stad kan betekenen. Elk project voegt een dimensie toe.

Hoe kwam je ertoe om na te denken over stilteplekken in de stad?

Voor alle duidelijkheid: het gaat mij niet zozeer om akoestische stilte, wel om mentale stilte. Geluidloosheid en stedelijkheid gaan moeilijk samen, alhoewel er wel geluidscontrasten bestaan binnen de stad. De vraag die we ons wel stellen is: hoe kunnen we in de stad samenkomen op plaatsen waar mentale verstillingsmogelijkheid is? Thuis, in een beschermde omgeving, zijn we daar allemaal mee bezig. Voor stilte in de publieke ruimte is er veel minder aandacht. Bovendien zijn er als gevolg van de voortschrijdende secularisering veel stilteplekken verdwenen. Kerken verdwijnen of staan leeg. Ik heb het gevoel dat met de secularisering het kind met het badwater is weggegooid. De religieuze traditie heeft fantastische gebouwen en verhalen voortgebracht. *Urban Silence* is geen religieus project, maar het heeft wel te maken met de invulling van zingeving die verloren is gegaan. Een tweede tendens die mij aan het denken zette, is de ontwikkeling van de prestatie maatschappij. De stad biedt veel vrijheden, maar is ook de voedingsbodem van een materialistische cultuur. Een plek waar er nooit tijd is en alles is toegespitst op groei. Als tegenreactie ontstonden ideeën over een duurzaam mensbeeld. We ontwikkelden een ecologisch bewustzijn. We zijn bekommerd om het milieu, het water, de Kyotonorm. Toch vind ik dat niet voldoende: soms vergeten we onszelf, de mentale mens. Het kan niet de bedoeling zijn om een ecologische wereld op te bouwen met mensen die hun innerlijke leefwereld verwaarloosd hebben, omdat ze constant moeten presteren. Ecologie en verstillingsmogelijkheid moeten samengaan. Toen stelde ik me de volgende vragen: hoe kunnen we vanuit architectuur bijdragen aan dit mensbeeld waar milieu én mens centraal staan? Hoe verhinderen we dat stilte zelf een product wordt? Iets wat enkel rijken kunnen kopen?

De mentale stilte als democratisch goed.

Stilte is van iedereen en van niemand. Mentale stilte moet een publiek gegeven zijn, voor iedereen beschikbaar, een onvoorwaardelijke aanwezigheid. Er zijn weinig plaatsen in de stad waar je elkaar rustig kunt ontmoeten zonder dat je geld moet uitgeven. Op café mag je niet te lang stilzitten zonder iets te drinken. Waarom zorgen we niet voor een stiltekantine in de publieke ruimte? 's Middags kom je er langs met je boterhammen en je leert er nieuwe mensen kennen. Stilteplekken kunnen dus iets heel anders zijn dan parken of pleinen. Ze kunnen opduiken in drukke winkelstraten of kantoorwijken. Mijn onderzoek gaat over de vraag hoe we de publieke ruimte zo organiseren dat er een aanleiding is voor mensen om rond zingeving samen te komen. Architectuur kan alleen een gebaar maken. Mensen hebben de keuze om daar al dan niet op in te gaan.

Filosoof Johan Braeckman, psycholoog Paul Verhaeghe en psychiater Dirk de Wachter maken vergelijkbare analyses: in een prestatie maatschappij hol je jezelf voorbij, is er geen tijd voor verdieping of ontmoeting.

Mijn droom is dat verstillde momenten perfect geïntegreerd worden in ons dagelijks bestaan

Ja, ook mijn werk is een reactie tegen die prestatie-tendens. Er zijn veel positieve kanten aan onze moderne maatschappij, maar de wijze waarop we de recente crisis hebben aangepakt, vind ik een gemiste kans. We wilden blijkbaar zo snel mogelijk terugkeren naar de situatie zoals ze was voor de crisis. Terwijl we de uitgelezen kans hadden om een andere weg in te slaan en essentiële vragen te stellen. Moeten we wel opnieuw groeien? Kunnen we het niet fundamenteel anders en beter doen?

Zit ook de architectuur zelf niet in een commerciële logica?

Voorlopig zit ik in een maatschappijkritisch ontwerp-debat en reik ik nog geen oplossingen aan. Door over de stad en stilte na te denken en dingen uit te proberen, ontstaat een netwerk van gemotiveerde mensen en mogelijkheden. Als architect-scenograaf heb ik nooit heel commercieel gedacht. Ik neem graag tijd voor een ontwerp. Nieuwe architecturale ontwerpen vragen een trage, zorgvuldige aanpak. Het is een precaire fase. Ik wil zeker vermijden dat ik zelf van de stilte een product van maak.

Je onderneemt de architectonische zoektocht met studenten interieurarchitectuur. Is dat niet vreemd voor projecten die zich in de publieke ruimte afspelen?

Nee, we moeten de publieke plekken in de stad zien als interieure ruimtes, die je aanpast als de noden van de bewoners veranderen of als nieuwe bewoners een huis betrekken. Onze steden zijn volgebouwd. Vermits we niet zomaar nieuwe steden kunnen ontwikkelen is het een uitdaging om de publieke ruimte als een woonkamer aan te passen aan nieuwe noden, zoals verstillingsmogelijkheid, aandacht, naar elkaar luisteren.

Gent is op dit ogenblik een oase. Het is een troost in het Vlaamse stedelijke landschap

Stilteplekken nodigen dus ook uit tot praten en luisteren?

Zeker, stilte is niet het doel op zich, maar is de motor om tot iets anders te komen. Stilte leidt vaak tot luisteren. Met *Urban Silence* streven we ernaar om de publieke ruimte zo organiseren, dat luisteren naar elkaar wordt gestimuleerd. Luistervaardigheid maakt trouwens intrinsiek deel uit van het project. Je werkt met twintig ego's die allemaal boordevol ideeën zitten. Toch moeten ze samenwerken aan één ontwerp. Dat kan alleen als je goed luistert naar elkaar. Het is mooi om te zien hoe iedereen zich ontwikkelt binnen zijn eigen talenten.

Is Gent een dankbare stad om aan verstillingsprojecten te werken?

Gent is op dit ogenblik een oase. Het is een troost in het Vlaamse stedelijke landschap. Gent staat heel open voor positieve projecten. Ik bezocht net het Lousberg-park, eigenlijk al een stilteplek op zich, waar veel gewerkt wordt aan participatie en buurtbesef. Gent is een stad waar de filosofie en visie over dit soort van stedelijke ingrepen ver gevorderd is.

Maar ook in Gent spelen de tegenstijdige belangen van handelaars, bewoners, organisatoren van evenementen ...

Dat hoeft echt geen probleem te zijn. Een stad is gelukkig een gelaagd weefsel, daar kan best een subtiele laag van verstillingsaan toegevoegd worden.

Je vermeldt in je projecten vaak het belang van rituelen. Wat bedoel je precies met 'rituele architectuur'? Een deel van ons onderzoek is het zoeken naar de juiste woorden voor onze architecturale ingrepen. 'Stilte-architectuur' vind ik te beperkt. 'Religieuze architectuur' heeft te veel andere connotaties. Voorlopig houd ik het bij 'rituele architectuur'. Rituelen zijn voor mij momenten

waarbij je in een andere atmosfeer terecht komt dan de dagdagelijkse realiteit, zoals bij een verjaardagsritueel. Je betreedt een andere omgeving, waarvoor je bewust de tijd neemt. Dat tilt je op een ander niveau. Je kunt het vergelijken met het theeritueel: het overstijgt het louter functionele handelen. Daarom dacht ik ook aan 'niet-functionele architectuur'. Niets moet, alles mag. Ik denk bijvoorbeeld aan een herinterpretatie van de fit-o-meter die je vroeger in bossen en parken aantroef. Een wandelparcours van de ene stilteplek naar de andere, als een klein Santiago de Compostella. Ideaal voor mensen die geen drie maanden verlof kunnen nemen. Mijn droom is dat zo'n verstilde momenten perfect geïntegreerd worden in ons dagelijks bestaan. Zonder dat je van alles moet regelen, zoals bij een skivakantie.

Zo herinnert de omgeving zelf ons dagelijks aan onze stiltebehoefte.

Vroeger gingen we 's zondag naar de kerk. Het was weliswaar verplicht, maar het was een dag waarop je niet moest werken. Dat betekende wel iets. De kerk is mijn inziens niet meer overal de juiste ruimte om aan onze nieuwe noden te voorzien, maar kerken en belendende ruimten, zoals de parochiezaal, kunnen een nieuwe functie krijgen. We hebben nood aan 'kapellen van de 21ste eeuw'. De leegstaande kerken, waar nu nieuwe functies voor worden gezocht omdat het financiële slokken zijn, krijgen al te snel een private of commerciële functie. We zitten in een boeiende fase waarin we meer duurzame en creatieve oplossingen verkennen. In een bestaand weefsel nieuwe structuren aanbrengen en nieuwe functies bedenken, vraagt veel onderzoek, tijd en aandacht. Maar als we er goed mee omgaan, leven we over vijftig jaar in een unieke stad.

Aan het nieuwe project *Urban Silence III* nemen niet alleen studenten deel. Je wil ook vrijwilligers erbij betrekken.

Voor *Urban Silence III* kozen we een stedelijke publieke ruimte waar we zonder omwegen tot de essentie komen. Geen wijk, maar één concrete plek waar studenten en vrijwilligers samen aan de slag gaan, wat de uitdaging van de samenwerking aan zo'n project nog groter maakt. We vertrekken vanuit het principe dat elke kleine gedachte de aanleiding kan zijn tot iets groots, zolang je maar naar elkaar luistert en bereid bent om op elkaars gedachten verder te bouwen.

Moet je als vrijwilliger aan bepaalde voorwaarden voldoen?

Neen, nieuwsgierigheid is voldoende. Je kan gewoon komen luisteren of zelf meebouwen. Iedereen heeft wel een talent dat we kunnen inzetten: van timmeren tot organiseren, fotograferen, eten maken. Je kan op verschillende momenten in het project instappen. De ontwerpfase startte op 10 februari. Op 23 april geef ik een interactieve lezing 'Een plek voor stilte in de stad'. In de eindfase in mei komt er een tentoonstelling en een event. Wat dat precies inhoudt staat nog niet vast, omdat dat bepaald wordt door het werk van de studenten en vrijwilligers.

Oproep Urban Silence Lab III

Oproep tot participatie aan stilteproject

Urban *Silence Lab III* vertrekt vanuit een studentenopdracht en een concrete locatie in Gent en wil via observatie, workshops en ontwerpend onderzoek op zoek gaan naar de mogelijkheden van deze plek. Vervolgens zal een concrete ingreep 'de stilte' tastbaar, hoorbaar en voelbaar maken. Om dit project nog een stuk rijker te maken en te voeden, zijn we op zoek naar mensen die mee betrokken willen worden in dit proces. Ben je nieuwsgierig naar dit avontuur als stiltezoeker, activist, bouwer of luisteraar? Heb je zin in reflectie over ontwerpvoorstellen voor de stilteplek? Of wil je mee bouwen aan het realiseren van het project i.s.m. met studenten interieurarchitectuur LUCA-Gent? Je hebt geen specifieke kennis nodig, alle vaardigheden zijn welkom!

Meer info: Brigitte Pattyn,
brigitte.pattyn@vormingplus.be, 09 2407784.

In het spoor van *Urban Silence* plannen we diverse andere activiteiten onder de noemer *Ruimte in-zicht*. Dit luik past in het inspiratietraject Ruimte voor Gent. Meer info over al die activiteiten vind je op PAG. 9-11

Links

www.peymen.be: met o.a. overzicht van vorige Urban Silence-projecten

www.peymenjellema.be: blog waarop je de ontwikkeling van *Urban Silence III* kan opvolgen. Geert Peymen onderzoekt hier, samen met interieurarchitect Pleuntje Jellema, hoe architectuur een gebaar naar verstillung kan zijn. ruimtevoor.gent.be: hier kun je jouw ideeën kwijt over het Gent van de toekomst.

Urban Silence II (Foto: Geert Peymen)

De wijk van de toekomst

Een sprekende wandeling langs inspirerende initiatieven en uitdagingen voor de toekomst

Autodelen, voedselteam, bio-groentepakketten, herstellende, fietsdelen, vegetarisch restaurant, zonnepanelen, permacultuur, natuurpark Overmeers,... Tal van buurtbewoners werken samen aan een duurzame toekomst, en het is nog prettig ook! De Werkgroep Sint-Pieters-Buiten laat je kennismaken met deze initiatieven in de buurt. Ondertussen denken we samen verder na hoe de buurt klaar te stomen voor de toekomst.

Na de wandeling praten we na bij een hapje en een drankje. Waar liggen de uitdagingen in onze buurt en waarom? Waar ontmoeten we elkaar? Welke mogelijkheden zijn er en waar kunnen we verandering en verbetering brengen? Je verbeelding en creativiteit zijn hier aan zet.

- Zaterdagmiddag (14u-17u): 25/4 2015
 - Vertrek- en eindpunt: Vormingplus Gent-Eeklo, Reigerstraat 8, Gent
 - Gratis | wel vooraf inschrijven
- Inschrijven via Gentinfo - 09 2101010

